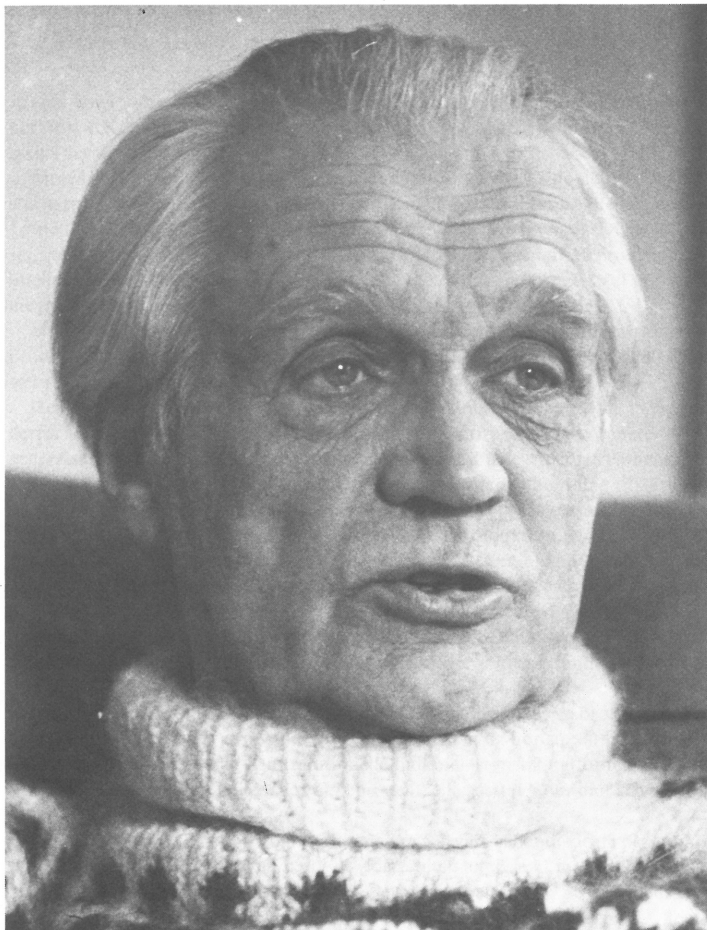

JØRGEN SCHNEKLOTH DICH
7. oktober 1901 – 16. september 1975

JØRGEN SCHNEEKLOTH DICH

7. oktober 1901–16. september 1975.

Jørgen Dich voksede op i et frisindet og socialt engageret kunstner- og håndværkerhjem i København. Her skabtes hans sociale og samfundsmæssige engagement, der var drivkraften bag hans valg af fag.

Jørgen Dich blev cand.polit. 1926 og underviste herefter i nogle år de politistuderende i nationaløkonomi. Hans videnskabelige produktion indledtes i disse år med nogle forsøg på at opstille en syntese af Marx og Marshall. Dichts analyser, publiceret i Nationaløkonomisk Tidsskrift i begyndelsen af 30'erne, ligger i intellektuel henseende langt over mange nutidige økonomers analyse af det samme problemkompleks.

Men Jørgen Dich var trods sine analytiske evner alt for engageret i samtidsproblemer til kun at hellige sig sådanne rent deduktive analyser. Analysen skulle være relevant, dvs. anvendelig.

Den post som videnskabelig konsulent i socialministeriet, han fik i 1930, var derfor ideel for ham. Han avancerede hurtigt til kontorchef og blev senere tillige generalsekretær for regeringens beskæftigelsesudvalg. I hele sin lange embedskarriere fik han i kraft af sin stædigt pågående og analyserende holdning til aktuelle og relevante problemer en betydelig indflydelse på opbygningen af den danske velfærdsstat, og størstedelen af hans videnskabelige produktion har koncentreret sig om denne velfærdsstats problemer. Det gjaldt også efter, at han i 1950 blev udnævnt til professor i nationaløkonomi ved Aarhus Universitet.

Velfærdsstatsen akilleshæl var i 30'erne – som i dag – arbejdsløshedsproblemet. Jørgen Dichts afhandling om arbejdsløshedsproblemet i Danmark 1930–38 benyttes stadig. Værket er originalt og selvstændigt, – nogle kritikere fandt det for selvstændigt.

I efterkrigstiden var det først og fremmest de fordelingsmæssige problemer, der beskæftigede Dich. Ved at opstille begreberne vertikal og horisontal indtægtsudligning underminerede han den traditionelle indkomststatistik og fordelingsmæssige analyse og dermed lighedspolitikken i den velfærdsstat, som han selv havde været med til at opbygge.

Typisk for Jørgen Dich var også, at han ikke snævert behandlede de økonomiske problemer i velfærdsstaten; han gik videre til en analyse af mere politologisk art. Dich introducerer i nogle artikler i 50'erne det, han kalder gensidigheds- og marginalvælgerproblemet. I partiernes konkurrence om marginalvælgerens stemmer udvikles velfærdsstaten. Herved modvirkes visse af det frie forbrugsmangs mangler, f.eks. den nærsynethed, der kan resultere i en manglende udligning mellem aktiv og passiv alder. Men samtidig snydes – ikke mindst Socialdemokratiets – kernevælgere.

Med sin berømte bestseller: »Den herskende klasse« kompletterer Dich denne analyse. Uddannelsespolitikken, boligpolitikken, sundhedspolitikken, socialpolitikken og alle de øvrige elementer i velfærdsstatsens politik er styret af teknokrater, hvis perfektionisme og såkaldte sociale indstilling går hånd i hånd med deres egne interesser.

Sådan konklusioner efterlader ingen illusioner om, at fornuftsrationementer har politisk effekt. Ikke desto mindre beskæftigede Jørgen Dich sig hele sit liv med netop at forsøge at påvirke lovgivningen i en mere rationel retning. Han gjorde en stor indsats inden for alderspensioneringsområdet, hvor han opstillede principper for det, han kaldte den rationelle, horisontale udligning fra aktiv til passiv alder. Inden for uddannelsesområdet påviste han, at også den højere uddannelse kan og bør vurderes på basis af økonomiske rentabilitetskriterier, og ikke mindst gjorde han en enorm indsats for at udbrede den indsigt, at allokeringsvirkningerne af et reguleret boligmarked er asociale, og at et friere boligmarked kombineret med en omfordelingspolitik er en mere social boligpolitik i ordets bedste forstand. Med ironi og næsten holbergsk pædagogisk sans kunne Dich af-dække irrationaliteten i den første politik. En kronik i Politiken fra 1967 med titlen: »Om tøj manglen i Illyrien« burde læses af enhver boligpolitiker i dette land.

Inden for sit hovedområde, socialpolitikken, bekæmpede Dich også irrationaliteten og uklarheden. I sit hovedværk »Socialpolitikken Teori« fra 1964 opstiller han nye og mere koncise redskaber for den socialpolitiske analyse. For Dich er socialpolitik ikke en beskrivelse af alt godt og socialt, der foretages til fordel for de fattige, arbejderklassen osv. Økonomens opgave er i stedet at vurdere virkningerne af de forskellige ordninger, og virkningerne må afhænge af, om tildelings- og udmålingskriterierne er variable eller ikke-variable, om tilskuddene ydes direkte til individer eller indirekte via samfundsorganer, hvis handlinger kan påvirke tilskuddenes fordeling. Jørgen Dich har hermed forsynet den socialpolitiske analyse med nogle redskaber, der i dag forekommer helt uundværlige for forskere, der ønsker klarhed og stringens i analysen. Samtidig har han bidraget til at bekæmpe den pseudoverden af pænhed og ideologi, der nemt omgærdet en viden-skab som socialpolitikken.

I de senere år som professor i Århus kastede Dich sig med inspiration og energi over opbygningen af et helt nyt fag: Centraldirigeret Økonomi. Han tilegnede sig den teoretiske litteratur og foretog studier i Sovjetunionens økonomiske udvikling. Men teorien alene tilfredsstillede ham ikke; han tog studenterne med til Østeuropa for at studere i marken. Det berettes, at han her lynhurtigt for rumænere, der stolt viser deres overmekaniserede kollektiv frem for ham, beregnede, at effektiviteten måtte ligge langt under et dansk husmandsbrugs.

Også Dichts analyser på de skattepolitiske områder, f.eks. om virkningen af kapitalvindingskat og direkte forbrugsskat, er klare, inspirerende og stadig aktuelle.

Jørgen Dich var på alle områder en klart analyserende og skarp polemiker, der gik på tværs af etablerede fordomme og meninger. Men samtidig var han ikke ensidig. Hans undervisning var præget af glæden over dialogen og de studerendes selvstændighed. Han inspirerede sine kolleger til at tage nye udfordringer op og til at se problemkredsene fra andre synsvinkler end de traditionelle. I det hele taget var universitetet for ham et dialogens og tankens fristed, og han frygtede, at den stadigt mere udbredte politisering skulle føre til, at middelmådighedens tyranni ødelagde dette miljø. Heri må også ses hans bestræbelser for via sit formandskab i Det lærde Selskab at udvide og bevare det bedste i den videnskabelige tradition og tværvidenskabelige dialog.

Aarhus Universitet har meget at takke Jørgen Dich for. Det var ikke mindst hans fremsynethed som prorektor i 1959–61, der var årsag til, at universitetet ikke senere helt blev taget på sengen af den store vækst i studenterantallet – selv om hans prognoser også her af nogle blev mødt med stor skepsis.

Jørgen Dichts loyalitet og renfærdighed over for sine medarbejdere og kolleger var ubegrænset. Han havde en sindets renhed, der dybest set skyldtes, at udgangspunktet for hele hans virksomhed var moralsk. Han dyrkede ikke økonomien for økonomiens skyld, men med basis i et socialt engagement.

Intellektuelle med en tilpas høj akademisk uafhængig position havde efter Jørgen Dichts mening et privilegium, som indebar en moralsk forpligtelse til – som han selv har udtrykt det – at virke som samfundets salt.

Jørgen Dich opfyldte til fulde selv denne forpligtelse.

Gunnar Thorlund Jepsen